herpy

LEGUANER

Regal horned lizard

Phrynosoma solare

Phrynosoma solare er et stort, fladt hornfirben fra ørkenerne i det sydlige Arizona, New Mexico og det nordvestlige Mexico. Hunnen bliver op til 12 cm fra snude til kloak og har en krans af fire store horn bagpå hovedet. Arten er dagaktiv og lever næsten kun af myrer, og netop føden gør den til en af de sværeste øgler at holde i terrarium.

Familie: Phrynosomatidae Tidligere navn: *Phrynosoma regale; Phrynosoma solaris*

SPECIFIKATIONER

DYRET

Voksenstørrelse	**10-12 cm** snude-kloak-længde
Levetid	**7-9 år**
Aktiv	**Dag**
Levevis	**Jordboende og gravende**
Biotop	**Ørken og halvørken**
Sværhedsgrad	**Ekspert**

PASNING

Min. terrarie	**100 × 50 × 40 cm** L × B × H til 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**27-30 °C**
Hotspot	**38-42 °C**
Temperatur, nat	**18-22 °C**
Luftfugtighed	**20-40 %**
Vand	**Ingen vandskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-zone 3
Kost	**Insekter**
Holdes	**Enkeltvis**

AVL

Formering	**Æglæggende**
Kuldstørrelse	**7-33 æg**
Kuld pr. år	**1**
Inkubation	**40-61 dage** ved 27-30 °C

BESKYTTELSE OG PAPIRER

CITES	**Appendiks II**
EU-bilag	**Bilag B**
IUCN	**Ikke truet (LC)**

Slægten *Phrynosoma* står på CITES liste II (siden 23.2.2023) og i EU's bilag B. Handel over EU's grænse kræver CITES-papirer, og dyrets lovlige oprindelse skal kunne dokumenteres, så få papirer med ved køb. CITES-tilladelser og -certifikater udstedes i Danmark af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø. Arten står ikke på den danske liste over dyr, som private ikke må holde (bekendtgørelse nr. 1261 af 17.11.2015), og ikke på EU's liste over invasive arter.

Om arten

Phrynosoma solare er en kort, bred og næsten flad øgle med en krans af store horn bagest på hovedet. Det videnskabelige artsnavn kommer af latin og betyder "som tilhører solen". Fire lige store horn står i en række midt bagpå hovedet, og deres rødder rører hinanden. Det adskiller arten fra de andre hornfirben i Arizona. Hornene går i ét med de store, spidse skæl på hovedets sider. Langs hver side af kroppen løber en kant af spidse skæl, ryggen er besat med enkelte spidse skæl, og forbenene har store, kølede skæl. Halen er kort.

Farven følger underlaget: rødbrun, lysebrun eller grå, ofte med mørke, bløde pletter på nakken. Midten af ryggen er som regel lysere end siderne, og nogle dyr har en svag, lys stribe langs ryggen. Undersiden er lys med små, mørke pletter.

Hunnen bliver op til 12 cm fra snude til kloak, hannen omkring 10 cm. Vægten er ikke dokumenteret.

Arten forsvarer sig først og fremmest ved at ligge stille og falde i ét med underlaget. Opdages den, kan den puste kroppen op ved at sluge luft og stikke med hornene. Bliver den truet eller fanget, kan den sprøjte en stråle blod fra porer i de nedre øjenlåg, over 1 m, og gentage det flere gange. Det er en sidste udvej, hvis camouflage og trusler ikke virker.

P. solare er en af de mest specialiserede myreædere blandt hornfirbene: omkring 89 % af føden er myrer, især høstmyrer, og et enkelt måltid kan være op mod 2.500 myrer. Resten er biller, andre insekter og edderkopper. Myrer er næringsfattige, og føden kan ikke erstattes fuldt ud i et terrarium. Det er hovedårsagen til, at arten er så svær at holde.

Udbredelse og levested

Phrynosoma solare lever i det sydvestlige Nordamerika. I USA findes den i det sydlige og sydøstlige Arizona og i det sydvestlige New Mexico. I Mexico findes den i det meste af Sonora, også på øen Tiburón, og i det nordlige Sinaloa. Typelokaliteten er angivet som Californien, men det er en fejl, og den er senere rettet til Yuma i Arizona.

I Arizona findes arten fra omkring 275 til 1.370 m over havet.

> **Oprindelig udbredelse:** USA og Mexico.

LEVESTED

Phrynosoma solare lever i ørkenkrat og græsland med spredte buske, fx mesquite, kreosotbusk og saguaro, og i dale, stenede skråninger og lave bjergfødder i Sonoraørkenen og Chihuahuaørkenen. Den findes mest på jævnt eller let skrånende terræn med åbne, solbeskinnede pletter mellem busk og krat. Klimaet er varmt og tørt.

Arten er dagaktiv og lever på jorden. Den er mest aktiv fra april til september, især om morgenen, og graver sig ned i jorden eller søger ind i en hule, når det bliver for varmt eller for koldt. Den solbader ofte med kun hovedet stikkende op af sandet. Den bliver oppe på jorden, indtil temperaturen kommer over omkring 52 °C. Hunnen graver en rede i løs jord: et kammer for enden af en skrå gang på omkring 35 cm.

Om vinteren er arten stort set inaktiv, men kan ses på usædvanligt varme dage. Den kan gå i vinterhvile fra sidst i september eller oktober. Temperaturen og varigheden er ikke dokumenteret.

Læs mere: Vinterhvile og årstider

Pasning

TERRARIET

Der findes kun lidt viden om pasningen af *Phrynosoma solare*. Pasningen bygger derfor på levestedet: åbent, tørt terræn med løs jord, stærk sol og en føde af myrer. Tallene er lånt fra *Phrynosoma cornutum* og *Phrynosoma platyrhinos*, som er bedre kendt i fangenskab, men som også er blandt de sværeste øgler at holde. Levetiden i boksen, 7-9 år, er også lånt fra *P. cornutum*. *Sceloporus undulatus* og *Sceloporus occidentalis* fra samme familie er langt lettere at holde, fordi de æder almindelige foderdyr.

Et voksent dyr skal have et terrarie på mindst 100 × 50 × 40 cm (længde × bredde × højde). Arten klatrer ikke, så gulvfladen er det vigtige. Bunden skal være 8-10 cm løs blanding af fint sand og jord, så øglen kan grave sig helt ned. Indret terrariet åbent og enkelt: flade sten og et par stykker træ som solpladser og udsigtspunkter, og et par skjul. Sæt stenene fast, så de ikke skrider, når dyret graver. Terrariet skal have et tætsluttende låg og god ventilation. Stil det et roligt sted, for arten stresses af forstyrrelser.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl

TEMPERATUR

Arten er en solelsker og skal have en solplads, hvor overfladen når 38-42 °C, målt med et infrarødt termometer. Resten af terrariet skal være køligere, 27-30 °C om dagen, så øglen selv kan vælge, hvor længe den vil ligge i varmen. Varmelampen skal styres af en termostat, og dyret må ikke kunne røre pæren.

Om natten falder temperaturen til 18-22 °C. Der er ikke brug for varme om natten, når rummet holder mindst 18 °C. Tallene er lånt fra *P. cornutum* og *P. platyrhinos*.

Både for lidt og for meget varme er skadeligt. Er det for koldt, fordøjer øglen dårligt. Er hele terrariet for varmt, graver den sig ned og kommer ikke frem.

Vinterhvile i terrarium er ikke dokumenteret. Giv ikke vinterhvile uden råd fra en dyrlæge med erfaring i krybdyr.

Læs mere: Varme og temperatur

LUFTFUGTIGHED OG VAND

Luftfugtigheden skal være lav, 20-40 %, og terrariet skal tørre helt op i løbet af dagen. Bunden må ikke være våd.

Arten drikker næsten ikke af en skål, men slikker dråber af sten og planter. Forstøv derfor let en til to gange om dagen, så der dannes dråber, og lad det tørre bort igen.

Læs mere: Luftfugtighed, forstøvning og ventilation

LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og tilbringer dagen i åbent sollys, så den har brug for kraftigt lys og UVB hele året. Brug et UVB-rør (Ferguson-zone 3, T5 HO 10-14 %) eller en kombineret UVB-metaldamplampe over solpladsen. Zonen er sat ud fra levestedet. Mål UV-indekset i højde med dyrets ryg, og skift lyskilden efter producentens anvisning.

Hav lyset tændt omkring 12 timer om dagen, gerne 14 timer om sommeren og 10 timer om vinteren, styret af et tænd-sluk-ur. Der skal være et køligere, mere skyggefuldt sted at trække sig tilbage til. Om natten skal der være mørkt.

Læs mere: Lys og UVB

FODER

Føden er den afgørende begrænsning. I naturen er omkring 89 % af føden myrer, især høstmyrer, og arten æder store mængder. Resten er biller, andre insekter og edderkopper. Kosten kan ikke gentages fuldt ud i et terrarium, og der findes ikke en dokumenteret kost, der holder arten sund over tid.

I terrarium fodres der med bananfluer, små fårekyllinger og små melorme, drysset med et kalktilskud til myreædere, én gang om dagen. Giv så mange forskellige små foderdyr som muligt, og tilbyd levende myrer, når de kan skaffes. Myrer fra naturen kan bære indvoldsorme, og de må kun samles på pesticidfri steder.

Giv foderdyrene næringsrigt foder i et døgn, før de gives. Vej dyret regelmæssigt: et dyr, der taber sig, får ikke nok af den rigtige føde.

Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud

ADFÆRD OG HÅNDTERING

Phrynosoma solare er rolig og lever alene. Den gør ikke meget væsen af sig og er let at overse, fordi den falder i ét med underlaget. Den er langsom og bevæger sig i korte stræk. Hannerne signalerer med nik og armstrækninger.

Arten er ikke et dyr til håndtering. Den stresses let, og et dyr, der tages op, kan stikke med hornene eller sprøjte blod fra øjnene. Det er en forsvarsreaktion og ikke tegn på sygdom, men det er et tegn på stærk stress. Lad nye dyr falde til i ro, og håndtér dem kun, når det er nødvendigt. Hold ét dyr pr. terrarie.

Avl

KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Ungerne bliver næppe kønsmodne det første år. *Phrynosoma solare* er ung voksen ved udgangen af sin anden sommer og formentlig fuldvoksen efter tre år. Hunnen er større end hannen, og hannens kønsorganer svulmer op i forsommeren, men andre sikre kendetegn for køn er ikke dokumenteret. Brug kun fuldvoksne dyr i godt huld til avl, og hold øje med hunnens vægt, når hun bærer æg.

PARRING

Parring er ikke dokumenteret i terrarium. Arten er æglæggende. I naturen parrer dyrene sig fra sidst i april til juni, med en top i juni, og hannen nikker med hovedet og laver armstrækninger for hunnen. Hos *P. cornutum* ligger hannen oven på hunnen i et par timer, og hunnen afviser bagefter andre hanner. Tag hannen ud igen efter parringen. Hvordan parring sættes i gang i terrarium, er ikke dokumenteret.

ÆGLÆGNING OG KULD

Hunnen lægger ét kuld om året, mest sidst i juli og først i august, på 7-33 æg, typisk omkring 15. Hun graver en skrå gang med et kammer for enden i løs, let fugtig jord. Til æglægningen skal hunnen have en kasse eller et hjørne med mindst 25 cm dyb, let fugtig sandjord. Dybden er lånt fra *P. cornutum*. Uden et egnet sted kan hunnen holde æggene tilbage, og det kan blive livstruende.

INKUBATION

Rugetid og rugetemperatur er ikke dokumenteret for arten. Boksens 40-61 dage er lånt fra *P. cornutum*, og 27-30 °C er lånt fra *P. platyrhinos*. Æggene ruges i let fugtig vermiculit og flyttes forsigtigt uden at blive vendt. Hold fugten jævn, så æggene hverken tørrer ud eller bliver våde.

Læs mere: Inkubation af æg

OPDRÆT AF UNGER

Opdræt af arten er ikke dokumenteret. Ungerne er selvstændige og graver sig ned i sandet, så snart de er klækket. Hos *P. cornutum* er ungerne små og sky og æder kun små myrer, og opdrættet er det sværeste trin. De skal fodres dagligt med bananfluer og små fårekyllinger, drysset med kalk, og have ro og mange skjul.

Sundhed og typiske fejl

De fleste sygdomme skyldes fejl i føden eller i opsætningen. De typiske problemer er:

- Afmagring og sult. Er kosten ikke i orden, taber øglen sig langsomt og dør. Det er den hyppigste årsag til tab, især hos dyr fra naturen.
- Kalkmangel og knogleskørhed (metabolisk knoglesygdom) ved for lidt UVB og kalk. Det giver bløde kæber, krumme ben og rystelser.
- Stress ved for lidt skjul, for lidt ro eller flere dyr sammen.
- Indvoldsorme og mider, især hos dyr fra naturen. Få en afføringsprøve undersøgt, og tjek huden.
- Hudskifteproblemer ved for tør luft.
- Forbrændinger fra ubeskyttede varmelamper.

Et sundt dyr er årvågent og har en fyldig krop. Vej dyret regelmæssigt, for et pludseligt vægttab er ofte det første tegn på sygdom. Søg en dyrlæge med erfaring i krybdyr, hvis dyret taber sig, ikke spiser, er slapt eller har hævelser i kæben.

Læs mere: Typiske sygdomme og tegn på sygdom

Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.